

6. Котляр М. Ф. Русь. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Rus> (дата звернення: 11.11.2023).

Котляр М. Ф. ЯРОСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ. *Енциклопедія історії України*: Т. 10: Т-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во "Наукова думка", 2013. 688 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Yaroslav_VO (дата звернення: 13.11.2023).

Котляр М. Ф. Ярослав Мудрий, Ярослав-Георгій Володимирович. *Енциклопедія історії України*: Т. 10: Т-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. 2013. 688 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Yaroslav_M (дата звернення: 13.11.2023).

Толочко О. П. Повість временних літ. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Povist_vremenykh (дата звернення: 13.11.2023).

Толочко О. П. Руська земля URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ruska_zemlia (дата звернення: 11.11.2023).

РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ОСВІТНІХ ПУНКТІВ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ В УСРР ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НЕПИСЬМЕННОСТІ В 20-х рр. ХХ ст.

Наталія Петренко

Ліквідація неписьменності в 20-х рр. ХХ ст. в Україні була однією з важливих соціальних і культурних ініціатив періоду радянської влади. Влада розпочала широкомасштабну кампанію з боротьби з неписьменністю. Основною метою цих заходів було надати можливість дорослим громадянам отримати початкову освіту та оволодіти грамотою.

Була проведена значна робота у створенні матеріальної бази, де неписьменні могли отримувати освіту. Навчання неписьменних здійснювалося через спеціально створені навчальні заклади, які забезпечували основні навички грамотності для широких верств населення [1, с. 90].

У перші роки проведення кампанії з ліквідації неписьменності існували три основних типи навчальних установ: лікнепи, школи для малописьменних та гуртки індивідуально-групового навчання. Найпоширенішими були державні школи ліквідації неписьменності двох рівнів, які діяли у великих селах та містах. Перший рівень – школи грамоти – де дорослим відводилось близько 6 місяців для навчання читати та рахувати, а підліткам – близько 7 з половиною місяців [2, арк. 328]. Школи другого рівня надавали малописьменним можливість навчатися за програмою початкової школи протягом 6-9 місяців. Також існували школи для дорослих від товариства «Геть неписьменність!» та інших громадських організацій, Третім типом були гуртки, де особи, які вже володіли грамотою, навчали неписьменних. Ці гуртки створювалися у віддалених селах і хуторах, де відсутні були культурно-освітні заклади [4, с. 58].

Мережу таких навчальних закладів становили установи, в яких безпосередньо здійснювався навчальний процес:

- лікнепи або ж школи грамоти;
- школи для малописьменних;
- гуртки поодинокі-групового (індивідуально-групового) навчання;

- недільні школи;
- хати-читальні.

Лікпункти або ж школи грамоти. Лікпункти виступали основними навчальними закладами у процесі боротьби з неписьменністю серед населення та забезпечували перший рівень освіти для дорослих. Ці установи приймали на навчання дорослих і підлітків, які не володіли навичками читання і письма, а також тих, хто володів буквами, але не мав навичок читання [5, с. 74].

Школи малописьменних. Лікпункти другого рівня освіти приймали на навчання випускників шкіл грамоти або тих, хто володів базовими освітніми знаннями. Школа малописьменних вважалася другим рівнем в системі загальної освіти для дорослих. Основною метою цієї установи було формування у дорослих, які мали обмежені навички читання, письма, рахунку та роботи з книгою, газетою та картою. Ці навички були необхідні для розуміння питань соціалістичної будівництва та активної участі у ньому [2, арк. 328].

Гуртки поодинокі-групового (індивідуально-групового) навчання. Ці гуртки організовувалися в віддалених селах та хуторах, де населення, що бажало отримати освіту, було дуже обмеженим за чисельністю. Для навчання на цих гуртках залучали грамотних людей, які діяли відповідно до ленінського принципу «Грамотний навчи неграмотного». У зв'язку з критичною нестачею вчителів для ліквідації неписьменності, особливо в сільській місцевості, цей принцип набував буквального значення. Такі вчителі передавали елементарні знання невеликому колу осіб або навчали одну людину під час індивідуальних занять [3, арк. 80].

Недільні школи. Як навчальні заклади, вони існували ще й в дореволюційний період, пропонуючи освіту переважно релігійного спрямування та базові навички у сфері арифметики та письма [2]. Однак з середини 1920-х років недільні школи стали використовуватися як пункти для боротьби з неписьменністю та підвищення рівня освіченості населення в містах. Деякі з них працювали три рази на тиждень за програмою шкіл для малописьменних, а інші функціонували у форматі гуртків як додаткова можливість для дорослих учнів поліпшити свої знання.

Хати-читальні. Ці установи слугували додатковими навчальними ресурсами, які допомагали закріпити знання дорослих та запобігти повторній появі неписьменності. Радянська влада вважала, що для повного усунення неграмотності недостатньо лише шкіл, тому активну роль у цьому процесі повинні відігравати також хати-читальні. Вони були призначені не тільки для осіб шкільного віку, молоді або дорослих учнів, але й мали за мету розширити свій вплив на всі категорії сільського населення [2, арк. 328].

Слід відзначити, що мережа лікпунктів була розгалуженою, і такі освітні заклади для дорослих різного типу знаходилися у кожному населеному пункті. Ця система була добре обдуманною і спрямована на те, щоб охопити найширший можливий загал.

Боротьба з неписьменністю і малограмотністю була однією з основних складових соціальної політики держави та заходом для підвищення культурного рівня населення. Це стало пріоритетним напрямком діяльності як партії, так і Радянського уряду. Усі аспекти роботи у сфері ліквідації неписьменності перетворилися на поле боротьби та політичного протистояння, спрямованого на зміцнення влади більшовицького режиму на місцях та формування певних уявлень у суспільній свідомості.

Система пунктів боротьби з неписьменністю охопила різні верстви дорослого населення за соціальним статусом та віком. Сам процес навчання в установах був

супроводжуваний втручанням правлячої партії, що було обумовлено основною метою кампанії з ліквідації неписьменності.

Література

1. Антонюк Т. Розвиток освітньої системи в УСРР (20-ті – початок 30-х років). *Український історичний журнал*. 2004. № 6–7. С. 90-96.
2. ДАСО. Ф. Р-5601. Оп. 1. Спр. 1211. 412 арк.
3. ДАСО. Ф. Р-5601. Оп. 1. Спр. 697. 120 арк.
4. Молоткіна В. Ліквідація неписьменності в Україні в умовах непу. *Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут ім. Г. С. Сковороди*. Київ-Переяслав-Хмельницький, 1999. Вип. VII. С. 57-60.
5. Тимчук Л. Освіта дорослих у навчальних закладах системи ліквідації неписьменності в Україні (20-30-ті роки ХХ століття). *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (24). 2015. Вип. 48. С. 73–76.

АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ ЗА 1876- 1972 РР.

Тетяна Ащаулова

Науковий керівник:

Андрій Гриценко

У статті розглянуто навчальні плани за різні роки існування Учительського інституту. Проаналізовано методичну базу, кількість годин всіх предметів які викладалися.

Ключові слова: Глухівський учительський інститут, педагогічний університет, навчальний план, дисципліни, положення.

Глухівський учительський інститут має довгу та цікаву історію свого існування. У різні роки, тогочасна влада змінювала його статус та функціонування, відповідно до таких рішень змінювалась методика та спектр начальних дисциплін та годин викладання.

Варто зазначити, що спочатку інститут мав статус закладу середньої освіти. Та підпорядковувався головному навчальному документу: «Інструкції відповідного обсягу і методів викладання навчальних предметів 1876 р.» [1; 8]. Документ був дуже важливим для тодішніх закладів вищої освіти, адже в той час відомих нам власних навчальних програм просто не існувало. З'явилися типові навчальні програми вже у 1876 році [6; 7].

Відповідно до регламенту, студенти інституту навчалися три роки. На цей період було заплановано вивчення наступних навчальних дисциплін: історія, закон Божий, математика географія, співи природознавство, педагогіка, космографія, фізика та креслення, російська мова. Натомість у вихованців була можливість обрати напрямки навчання (гуманітарні чи математичні). Відповідно до їх вибору вираховували кількість навчальних годин, також на це впливав і курс на якому навчався студент [8; 9]. Гарним прикладом цього може слугувати така